

हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांच्या (मॅन्युअल स्कॅव्हेजर्स) कल्याणासाठी “मॅनहोलकडून मशिनहोलकडे” या राज्यस्तरीय योजनेतील वाहनयुक्त रोबोटीक स्वच्छता यंत्रे सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागामार्फत खरेदी करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग
शासन निर्णय क्र.हामैऊ २०२५/प्र.क्र.७९/सआक
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक - १७ ऑक्टोबर, २०२५

वाचा:-

१. शासन निर्णय, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, क्रमांक हामैऊ २०२३/प्र.क्र.७९/सआक, दिनांक १६ मार्च, २०२४.
२. शासन निर्णय, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, क्रमांक हामैऊ २०२३/प्र.क्र.७९/सआक, दिनांक २५ जुलै, २०२४.
३. शासन निर्णय, नगर विकास विभाग क्रमांक स्वमअ २०२४/CN८४८४०९/नवि-३४ दिनांक ०४.१०.२०२४.

प्रस्तावना :

केंद्र शासनाने हाताने मैला उचलणे या कुप्रथेचे उच्चाटन करण्यासाठी, त्याचप्रमाणे सदर काम करणाऱ्या सफाई कामगारांवर वारंवार होणारे अन्याय दूर करणे, त्यांचे जीवनमान उंचावणे व त्यांना सन्मानाने जगता येण्यासाठी तसेच त्यांचे पुनर्वसन करणे याकरीता केंद्र शासनाने हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांच्या सेवायोजनेस प्रतिबंध व त्यांचे पुनर्वसन अधिनियम, २०१३ पारीत केला आहे. केंद्र शासनाने पारीत केलेल्या कायद्यास अनुसरून महाराष्ट्र शासनाने देखील “हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कर्मचाऱ्यांच्या सेवायोजनेस प्रतिबंध आणि त्यांचे पुनर्वसन २०१३” हा अधिनियम लागू केला आहे. सदर कायद्यात सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्था यांनी मल जलवाहिन्या, सेप्टीक टाक्या व इतर ठिकाणी हाताने मैला उचलणे ही पध्दत बंद करण्याकरीता सुयोग्य तंत्रज्ञान असलेली तांत्रिक उपकरणे वापरणेबाबत तरतूदी करण्यात आल्या आहेत. तसेच, याकरीता शासनाने आधुनिक तंत्रज्ञान वापराकरीता वित्तीय सहाय्य करण्याबाबत देखील तरतूद आहे.

वरील वस्तुस्थितीस अनुसरून हाताने मैला उचलणे या कुप्रथेचे उच्चाटन होण्यासाठी तसेच सफाई कर्मचारी (मॅन्युअल स्कॅव्हेजर्स) यांचे मॅनहोल, भूमिगत गटारे/मल जलवाहिन्या, सेप्टीक टाकी/मलकुंड टाकी साफ करताना गुदमरून होणारे मृत्यू टाळण्याच्या अनुषंगाने मॅनहोल, भूमिगत गटारे/मलजलवाहिन्या, सेप्टीक टाकी/मलकुंड टाकी तसेच सिवेज टाकी, सार्वजनिक/ सामुदायिक शौचालय इ.स्वच्छता करणारी वाहनयुक्त यांत्रिकीकृत उपकरणे/रोबोटिक स्वच्छता यंत्रे त्याचबरोबर आपत्कालीन प्रतिसाद स्वच्छता युनिट वाहने खरेदी करण्यासाठी सफाई कामगारांच्या (मॅन्युअल स्कॅव्हेजर्स) कल्याणासाठी “मॅनहोलकडून मशिनहोलकडे” ही राज्यस्तरीय योजना सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागामार्फत राबविण्यास संदर्भाधिन क्र.१ येथील दिनांक १६.०३.२०२४ च्या शासन निर्णयान्वये मान्यता देण्यात आली असून सदर योजना संदर्भ क्र.३ येथील दिनांक ०४.१०.२०२४ च्या शासन निर्णयान्वये सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाऐवजी नगर विकास विभागामार्फत राबविण्यास मान्यता देण्यात आली आहे. सदर योजनेंतर्गत २९ महानगरपालिकांसाठी प्रत्येकी १ नग याप्रमाणे २९ वाहनयुक्त रोबोटीक स्वच्छता यंत्रे खरेदी करण्यास मान्यता दिली असून, नगर विकास विभागाने वाहनयुक्त रोबोटीक स्वच्छता यंत्रे खरेदी करण्याच्या अनुषंगाने अद्याप पुढील कार्यवाही केलेली दिसून येत नाही. सदर वस्तुस्थितीच्या पार्श्वभूमीवर नोडल विभाग या नात्याने सदर

योजनेतील वाहनयुक्त रोबोटीक स्वच्छता यंत्रे सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागामार्फत खरेदी करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

प्रस्तावनेतील बाबींचा विचार करून सदर शासन निर्णयान्वये संदर्भ क्र.३ येथील नगर विकास विभागाच्या दिनांक ०४.१०.२०२४ च्या शासन निर्णयातील वाहनयुक्त रोबोटीक स्वच्छता यंत्रे ही बाब नगर विकास विभागाऐवजी सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागामार्फत राबविण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

२. प्रस्तुत प्रकरणी खालीलप्रमाणे रुपये १००.०० कोटी इतक्या अंदाजित खर्चास या शासन निर्णयाद्वारे खालीलप्रमाणे मान्यता देण्यात येत आहे.

अ.क्र.	योजना	उद्दिष्ट	अपेक्षित आर्थिक भार	अर्थसहाय्य
१	वाहनयुक्त रोबोटीक स्वच्छता यंत्रे	१०० नग	रु. १०० कोटी (प्रति नग रु.१ कोटी याप्रमाणे)	१००%
एकूण अपेक्षित खर्च		रु.१००.०० कोटी (अक्षरी रुपये शंभर कोटी फक्त)		

३. ज्या सिव्हेज तसेच सेप्टिक टँकमध्ये सक्शन कम जेटिंग मशिनने स्वच्छता करणे अशक्य आहे अशा महानगरपालिकेच्या/नगरपालिकेच्या क्षेत्रात मॅन्युअल स्कॅव्हेंजर्सचे गुदमरुन होणारे मृत्यु व अपघात टाळण्यासाठी वाहनयुक्त रोबोटीक स्वच्छता यंत्रे या विभागामार्फत उद्योग, उर्जा व कामगार विभागाच्या शासन निर्णय क्र.भांखस २०१४/प्र.क्र.८२(भाग-३)/उद्योग-४, दिनांक ०१ डिसेंबर, २०१६ अन्वये खरेदीसाठीच्या कार्यपद्धतीच्या सुधारीत नियमपुस्तिकेतील तरतुदीनुसार महात्मा फुले मागासवर्ग विकास महामंडळामार्फत खरेदी प्रक्रिया राबवून खरेदी करण्यात येतील व आवश्यकतेप्रमाणे महानगरपालिकांना/नगरपालिकांना वाटप या विभागामार्फत करण्यात येईल.

४. प्रस्तुत प्रकरणी या विभागाच्या संदर्भ क्र.२ येथील दिनांक २५ जुलै, २०२४ च्या शासन निर्णयान्वये गठीत केल्याप्रमाणे प्रधान सचिव, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग यांच्या अध्यक्षतेखाली राज्यस्तरीय प्रशासकीय विभाग खरेदी समिती तसेच तांत्रिक विनिर्देश व पात्रता निकष ठरविण्यासाठी व्यवस्थापकीय संचालक, महात्मा फुले मागासवर्ग विकास महामंडळ मर्यादित यांच्या अध्यक्षतेखाली तांत्रिक समिती विहित करण्यात आली असून व्यवस्थापकीय संचालक, महात्मा फुले मागासवर्ग विकास महामंडळ मर्यादित यांच्या अध्यक्षतेखालील तांत्रिक समिती प्रधान सचिव, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग यांच्या अध्यक्षतेखालील राज्यस्तरीय प्रशासकीय विभाग खरेदी समितीच्या मान्यतेने सदरची खरेदी प्रक्रिया राबविण्यात येईल.

५. सदर वाहनयुक्त रोबोटीक स्वच्छता यंत्रे परिचलनासाठी प्रथम प्राधान्याने महाराष्ट्रातील सध्या कार्यरत सफाई कामगारांना प्रशिक्षित करून त्यांची नियुक्ती करणे संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थाना बंधनकारक असेल.

६. संबंधित नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेची आवश्यकता लक्षात घेवून त्याप्रमाणे वाहनयुक्त रोबोटीक स्वच्छता यंत्रे यामध्ये आवश्यक ते बदल करून खरेदी करण्याचे अधिकार सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागास राहतील.

७. सदर वाहनयुक्त रोबोटीक स्वच्छता यंत्रे पात्र पुरवठादारांकडून पुढील पाच वर्षासाठी परिचालन व परिरक्षण करून घेण्यासाठी संबंधित नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थाना विहित कार्यपद्धतीचे अवलंब करून दरनिश्चिती करण्यास व सदरचा खर्च संबंधित नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेकडून भागविण्याची मुभा असेल.

८. सदर वाहनयुक्त रोबोटिक स्वच्छता यंत्रे खरेदी करण्यासाठी येणारा खर्च या विभागाच्या “२२२५, अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, इतर मागासवर्ग व अल्पसंख्यांक यांचे कल्याण ०१, अनुसूचित जातींचे

कल्याण, १०२, आर्थिक विकास (०३) (०३) महाराष्ट्र राज्य सफाई कर्मचारी आयोगास अनुदान (अ.जा.उ.यो.) (कार्यक्रम) ३१, सहायक अनुदाने (वेतनेतर) या लेखाशिर्षाखालील मंजूर अनुदानातून भागविण्यात येईल.

९. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला आहे. त्यांचा संगणक सांकेतांक क्रमांक २०२५१०१७१५३४४६९४२२ असा असून सदर शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(सुनिता गायकवाड)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) मा. राज्यपाल यांचे प्रधान सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई,
- २) मा. मुख्यमंत्री यांचे अप्पर मुख्य सचिव, मुख्यमंत्री सचिवालय, मंत्रालय, मुंबई
- ३) मा. उपमुख्यमंत्री (नगरविकास) यांचे अप्पर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
- ४) मा. उपमुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन) यांचे अप्पर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ५) सर्व मा. मंत्री/सर्व मा. राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
- ६) विधानमंडळाच्या सर्व समित्यांचे प्रमुख, विधानमंडळ, मुंबई,
- ७) मा. विरोधी पक्षनेता, महाराष्ट्र विधान परिषद/महाराष्ट्र विधान सभा, विधान मंडळ, मुंबई,
- ८) सर्व सन्माननीय सदस्य, महाराष्ट्र विधान परिषद/महाराष्ट्र विधानसभा
- ९) मा. मुख्य सचिव यांचे सह सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
- १०) सर्व अ.मु.स./प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
- ११) सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई,
- १२) सर्व विभागीय आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य
- १३) अपर मुख्य सचिव (नवि-२), मंत्रालय, मुंबई (पत्राने)
- १४) आयुक्त, समाजकल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे,
- १५) आयुक्त तथा संचालक, नगरपालिका प्रशासन संचालनालय, मुंबई,
- १६) आयुक्त, सर्व महानगरपालिका, महाराष्ट्र राज्य,
- १७) व्यवस्थापकीय संचालक, महात्मा फुले मागासवर्गीय विकास महामंडळ, मुंबई (पत्राने)
- १८) सर्व प्रादेशिक उपायुक्त/सर्व सहाय्यक आयुक्त समाज कल्याण/सर्व जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी जिल्हा परिषद,
- १९) महासंचालक, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी), पुणे
- २०) संचालक, आरोग्य सेवा संचालनालय, मुंबई,
- २१) सर्व जिल्हाधिकारी,
- २२) महालेखापाल, महाराष्ट्र-१/२ (लेखापरिक्षा व अनुज्ञेयता), मुंबई/नागपूर,
- २३) सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी,
- २४) निवडनस्ती/सआक